

RELATIA NATO – RUSIA – O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

Lt.cdor.ing. Iuri COVALEOV

Despite the existing problems, NATO and Russia are moving ahead, enhancing their cooperation in many areas. The positive results of NATO-Russia partnership, that have been achieved in the last few years cannot be underestimated. However, cases such as Kosovo and the recent US initiative to install the missile defence system in Europe, has revealed that some suspicions and mistrust in this partnership still exist.

Nu există nicio îndoială că, în ultima decadă, relațiile NATO – Rusia au reprezentat o parte semnificativă a politicii de securitate europeană. După dezmembrarea Uniunii Sovietice în 1991, adversarii de odinioară au fost forțați să găsească noi forme de coexistență într-un mediu de securitate total diferit. Acest fapt a condus ambele părți să coopereze în diferite forumuri, cum ar fi Consiliul de Cooperare Nord Atlantic¹, Parteneriatul pentru Pace, și de asemenea, în alte cadre ale „relației speciale” dintre cele două entități. Astăzi, fiind obligate să facă față unor amenințări și provocări comune, relația NATO – Rusia devine mult mai profundă. Rusia și NATO discută împreună o serie de probleme de securitate în cadrul Consiliului NATO – Rusia (CNR). Rusia a devenit primul partener implicat în operații de tip articol 5 (Operația Active Endeavour în Marea Mediterană). NATO acordă sprijin Rusiei în pregătirea personalului militar în rezervă și în dezvoltarea capabilităților de căutare și salvare. Planul de lucru al CNR pentru 2007 include nu mai puțin de 80 de activități în diverse domenii de cooperare, de la Programul Cadru de Interoperabilitate NATO – Rusia, până la contacte și schimburi academice.

În pofida scopului impresionant al diverselor programe de cooperare, câteva întrebări rămân încă fără răspuns. Una dintre ele este: sunt NATO și Rusia parteneri adevărați și onești sau sunt încă rivali? În acest context sunt demne de menționat două aspecte ale istoriei relației dintre cele două părți. Prima, este poziția Rusiei pe timpul crizei din Kosovo, în anul 1999, care a zdruncinat serios relația cu Alianța. A doua, declarația președintelui Vladimir

¹ Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic a fost creat în decembrie 1991 ca un organism special de consultări în problemele securității și stabilității în Europa.

Putin la München, în februarie 2007, a creat serioase îngrijorări printre oficialii NATO referitor la credibilitatea Rusiei ca partener care împărtășește valorile democratice vest europene.

Având în vedere vastitatea domeniului relației dintre NATO și Rusia acest material se va mărgini în a-l analiza din perspectivă istorică. Aspecte precum percepția Alianței despre Rusia și viceversa, existența obstacolelor și a modalităților de a le depăși și nu în ultimul rând perspectivele viitoare urmând a face subiectul altor analize. În examinarea problematicii propuse, materialul încearcă să păstreze o balanță între publicațiile oficiale și sursele independente de informații din Rusia și Europa de vest, în special.

Este general acceptată ideea că relația NATO-Rusia a început să se dezvolte oficial după 1991, o serie de importante evenimente istorice contribuind la punerea bazelor acestei relații. Destrămarea Uniunii Sovietice și dizolvarea Pactului de la Varșovia împreună cu schimbarea politicii NATO în ceea ce privește relațiile cu foștii inamici ireconciliabili, sunt doar câteva dintre ele. Marea provocare, atât pentru Alianță, cât și pentru Rusia ca succesoare a Uniunii Sovietice, a fost să realizeze că nu există cale de întoarcere la vechile relații din decadele de amare confruntări, ci o necesitate istorică de a găsi o formă de co-existență în noul mediu de securitate. Prin urmare, în acele circumstanțe, singura soluție a fost construirea unei relații pornind de la aproape nimic și privind viitorul cu încredere în loc de a face analize ale trecutului.

Istoria parteneriatului NATO – Rusia demonstrează că acesta nu a fost unul ușor, unele stereotipuri ale perioadei Războiului Rece fiind încă prezente în mintea multor persoane. Cronologic vorbind, relația NATO – Rusia a înregistrat multe perioade de suișuri și coborâșuri. Pentru a înțelege natura complexității dificultăților moștenite și posibilul lor impact asupra situației actuale, relația NATO – Rusia trebuie privită în context istoric. Aceasta, permite efectuarea unei analize cuprinzătoare a situației actuale a parteneriatului NATO – Rusia și emiterea unor ipoteze despre posibila evoluție a relației pe viitor.

Trebuie menționat faptul că începând cu anul 1991 relația NATO – Rusia poate fi împărțită în trei perioade principale care au fost definite de evenimentele cruciale din cadrul parteneriatului. Această delimitare nu este una exhaustivă, putând fi folosit alt criteriu sau model; scopul este de a demonstra dinamica și evoluția procesului considerând principalele puncte culminante ale acestei relații.

Relația NATO – Rusia: 1991 – criza din Kosovo

Perioada din 1991 până la criza din Kosovo poate fi privită ca o primă fază a relației NATO – Rusia. Unii istorici au denumit perioada din decembrie 1991 până în 1994, ca pe o „lună de miere ideală” sau „perioada de idealism romantic”.²

² Nezavisimaya Gazeta, 18 iulie 2000, http://www.ng.ru/politics/2000-07-18/3_dream.html

Dezmembrarea Uniunii Sovietice și dizolvarea Pactului de la Varșovia în 1991, asociate cu apariția unor noi provocări la adresa securității globale, au determinat NATO să stabilească un nou cadru de cooperare cu Rusia. În același timp, echipa de la Kremlin condusă de președintele Boris Elțin, a anunțat că scopurile politicii externe erau „participarea deplină în cadrul instituțiilor economice internaționale cum ar fi Fondul Monetar Internațional, integrarea în comunitatea statelor democratice și chiar statutul de membru NATO.”³ Pe data de 21 decembrie 1991, într-o scrisoare către Aliați, Elțin afirmă surprinzător că: „Astăzi ne întrebăm dacă admiterea Rusiei în NATO, poate fi un scop politic pe termen lung.”⁴ În 1991, ca rezultat al acestor intenții pozitive, Rusia a devenit membră a Consiliului de Cooperare Nord Atlantic, mai târziu devenit Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (Euro-Atlantic Partnership Council), care a fost creat pentru a oferi o nouă formă de dialog și cooperare între țările din centrul și estul Europei.

Cu toate acestea, este important de menționat că și în această atmosferă de început de lună de miere au existat tensiuni, iar rușii încă priveau NATO cu neîncredere. În primul rând, multe persoane în Rusia erau confuze, neînțelegând de ce continua NATO să mai existe după dizolvarea Pactului de la Varșovia? În al doilea rând, „în timp ce oficialii vestici, și în special cei din SUA, au vorbit mult despre Parteneriat ca o soluție pentru țările din Europa Centrală, politicienii ruși aveau o poziție mai mult negativă.”⁵ Astfel, diferendele au început să se accentueze, iar pe 24 februarie 1992, ministrul de externe rus, Andrei Kozîrev, după o întâlnire cu Secretarul General NATO, a menționat că Rusia nu va face presiuni să devină membru NATO pentru că, „mecanismele efective ale cooperării internaționale par a fi acum mult mai importante decât ideile care-ți taie respirația, cum ar fi cea a încorporării rapide a Rusiei în NATO.”⁶

Oricum, este în general acceptată ideea că adevăratul motiv al acestei afirmații a fost agravarea situației politicii interne. Euforia Kremlinului referitoare la eforturile vestului de a înrola Rusia în clubul puterilor vest europene a fost înlocuită rapid de o profundă dezamăgire. Trebuie menționat de la început că spiritul de cooperare al Rusiei a fost considerat de Moscova un cadou sau o concesiune făcută NATO și prin urmare se aștepta din partea Alianței o răsplată pentru acest comportament. În scrisoarea către liderii țărilor din vestul Europei, Elțin afirma că: „Noi favorizăm o situație în care relația dintre țara noastră și NATO va fi mult mai călduroasă decât cele dintre Alianță și Europa de Est. Apropierea dintre NATO și Rusia, incluzând

³ Lionel Ponsard, *Russia, NATO and Cooperative Security*, Routledge, 2006, p.16.

⁴ B. Johnson, *History Turn Inside Out as Russia Asks to Join NATO*, Daily Telegraph, 1991.

⁵ Alex Pravda, *Russia and European Security: The Delicate Balance*, NATO Review.

⁶ *Russia and NATO* – George Washington University, February 1997, http://www.fas.org/man/nato/ceern/gwu_forward.htm

interacțiunea în domeniul instaurării păcii ar trebui să se dezvolte mult mai rapid.”⁷ În realitate, lipsa de reacție a NATO asociată cu noul tip de leadership (orientat către valorile vest europene) de la Moscova au creat probleme cu orientările neocomuniste și naționaliste. Perioada inițială de tranziție către modelul vest european a fost mult prea dureroasă pentru mândria națională a rușilor care încă sufereau de pe urma căderii Uniunii Sovietice și pierderea statutului de mare putere. Aceste sentimente au fost din plin exploatare de către opoziția comunistă și naționalistă, care a afirmat că regimul Ielțîn-Kozîrev a trădat interesele naționale, iar speranțele lor că vestul își va deschide ușile către Rusia sunt deșarte. Aripa reformistă a fost forțată să facă multe concesii opoziției, pentru a supraviețui. Aceasta a condus la o răcire abruptă a relației cu vestul și la o atitudine negativă față de NATO în politica externă a Rusiei.⁸

Între 1994 și 1999 politica Rusiei față de NATO a devenit mult mai prudentă decât fusese înainte. Existau câteva motive pentru a justifica această atitudine. În primul rând, elita rusească a devenit suspicioasă că a fost păcălită de adevăratul scop al Parteneriatului pentru Pace, promovat de NATO din ianuarie 1994. Din primul moment au existat îngrijorări că „Parteneriatul asigura numai o acoperire diplomatică pentru un proces de extindere din care Rusia a fost exclusă.”⁹ Acest punct de vedere a fost alimentat de o serie de ofițeri de rang înalt care au afirmat deschis faptul că „Parteneriatul pentru Pace este un program menit să asigure influența strategică în estul Europei și să mute granițele NATO până la granițele vestice ale Rusiei.”¹⁰ În al doilea rând, în 1994, Rusia a fost extrem de deranjată de decizia NATO de a folosi aviația împotriva forțelor militare sârbe în Bosnia, fără o consultare prealabilă cu Moscova. Unii analiști au denumit acest eveniment ca fiind prima criză reală în relațiile NATO-Rusia de după sfârșitul Războiului Rece.¹¹ A fost motivul invocat de Kremlin pentru decizia de a amâna semnarea aderării la Parteneriatul pentru Pace.

În pofida acestor îngrijorări, Moscova nu a rupt relația cu Alianța, ci a continuat cooperarea. Mai mult decât atât, orientarea s-a schimbat. Amânarea deciziei de semnare a aderării la Parteneriatul pentru Pace a fost explicată de Kozîrev astfel: „Noi suntem interesați de o relație mult mai serioasă cu NATO decât cadrul unui simplu document, astfel surprizele și măsurile unilaterale, în special cele militare, pot fi dirijate în zonele în care putem

⁷ ‘Russian President Boris Yeltsin’s letter to US President Bill Clinton’, p.250.

⁸ *Nezavisimaia Gazeta*, 18 iulie 2000, http://www.ng.ru/politics/2000-07-18/3_dream.html

⁹ Russia and NATO – George Washington University, February 1997, http://www.fas.org/man/nato/ceern/gwu_forward.htm

¹⁰ Martin A., Smith, *Russia and NATO since 1991*, Routledge 2006, p.56.

¹¹ J. Headley, Sarajevo, February 1994: the first Russia-NATO crisis of the post-Cold War era, *Review of International Studies*, 2003, vol.29, no.2, p.209.

coopera foarte strâns.”¹² De fapt, unii experți au afirmat că era clar de la început că răspunsul pozitiv inițial din partea guvernului rus a fost condiționat.¹³ Fiind o putere nucleară, Rusia a dorit să fie un partener special în promovarea securității în Europa. Prin urmare, această afirmație a fost percepută de către membrii Alianței ca o aluzie că Rusia dorește să aibă un statut special în acest program. Astfel, două luni mai târziu, pe timpul întâlnirii miniștrilor de externe din țările NATO un mesaj important a fost transmis Kremlinului „... sperăm și așteptăm ca Rusia să ni se alăture în dezvoltarea unui Program de Parteneriat Individual extins și cuprinzător... La fel ca și cu ceilalți parteneri, relația noastră cu Rusia, incluzând domenii din afara Parteneriatului pentru Pace, vor fi dezvoltate în timp.”¹⁴ Această afirmație includea o concesie cheie din partea Alianței. Astfel, se afirma că înțelegeri speciale cu anumiți parteneri erau imposibile în afara PfP. În pofida acestui fapt ei au acceptat o breșă a acestui principiu pentru a convinge Moscova să semneze Parteneriatul pentru Pace. Prin urmare, în iunie 1994, Rusia s-a alăturat Parteneriatului pentru Pace.¹⁵

Este interesant de remarcat poziția cercetătoarei de origine rusă Oksana Antonenko, conform căreia Rusia nu ar fi fost satisfăcută de propunere, care nu îi dădea nici măcar dreptul de veto. Kremlinul a semnat PfP cu scopul principal de a-l utiliza ca instrument de influențare a procesului de extindere a NATO. Antonenko sublinia: „Rusia a aderat în final la PfP în iunie 1994, sperând să-l transforme într-o alternativă a NATO pentru țările Europei Centrale și de Est, și nu un mecanism care să le pregătească pentru a deveni membre. PfP a fost înainte de toate un instrument politic: în fapt, Rusia a dorit să crească costurile largirii prin amenințarea cu retragerea din parteneriat. Chiar la acel moment, Rusia a văzut principalele ei pârgii de influențare ca fiind nu un parteneriat activ ci amenințarea cu ruperea completă a acestuia.”¹⁶

Cu toate acestea, Kremlinul și NATO au agreeat o înțelegere ce avea să fie cunoscută sub denumirea „no vetoes, no surprises”. Astfel, membrii NATO au acceptat ideea de a nu lua nicio decizie importantă fără consultarea Moscovei în prealabil. În contrapartidă, Rusia a acceptat că nu va avea drept de veto în procesul de luare a deciziei al NATO.¹⁷

Misiunea de menținere a păcii în Bosnia și Herțegovina a fost primul exemplu de cooperare militară strânsă între NATO și Rusia. Din acest punct de vedere este interesant de menționat că Rusia a avut cel mai numeros

¹² Segodnya, 15 aprilie 1994, CDRSP, 1994, vol. XLVI, no.15, p.9.

¹³ Nezavisimaia Gazeta, 24 noiembrie 2000, http://www.ng.ru/specfile/2000-11-24/15_nato.html

¹⁴ V. Baranovsky, *Russian foreign policy priorities and Euroatlantic multilateral institutions*, *The International Spectator*, no.1 January-March 1995, p.38.

¹⁵ Martin A. Smith, *op.cit.*, p.61.

¹⁶ O. Antonenko, *Russia, NATO and European Security after Kosovo*, Winter 2000, p.128.

¹⁷ Nezavisimaia Gazeta, 02 iunie 2000, http://nvo.ng.ru/wars/2000-06-02/1_newpage.html

contingent non-NATO.¹⁸ A fost momentul câștigării experienței practice în teren, care a adăugat o altă dimensiune parteneriatului și a fost perceput în vest ca un posibil model al unei viitoare colaborări. Pe de altă parte, puțini în Rusia au perceput misiunea IFOR/SFOR din Bosnia ca un succes politic și prin urmare participarea trupelor rusești într-o operație condusă de NATO a fost îndelung criticată.¹⁹ Dr. Nadia Arbatova, șefa Departamentului de Studii Politice Europene la Centrul pentru Integrare Europeană a observat foarte bine două puncte de fricțiune. „În primul rând, acceptând invitația NATO de a participa la IFOR, Rusia a acceptat implicit Acordul de Pace de la Dayton și procesul lui de implementare, indiferent de insuficiențele vizibile ale acestuia... În al doilea rând, participarea Rusiei a fost din punctul de vedere al Moscovei inegală și umilitoare, de vreme ce Rusia nu are niciun cuvânt de spus în NATO.”²⁰

În pofida neînțelegerilor în rândul elitei politice ruse privind participarea Rusiei în cadrul operațiilor de menținere a păcii, membrii NATO au decis să meargă mai departe acordând un „statut special” Rusiei. După cum a menționat William Perry, fost Secretar al Apărării al SUA, „[Noi] trebuie să creăm un nou rol pentru Rusia în cadrul NATO, un rol prin care Rusia ar trebui să participe la cât mai multe activități în cadrul NATO ... [Noi] așteptăm și sperăm că Rusia va juca un rol major în acest superparteneriat corespunzător statutului ei de mare putere”.²¹ Pe de altă parte, unii experți susțin că lucrurile au evoluat în acest sens în principal pentru a îndulci reacția Rusiei față de viitoarea largire a Alianței.²²

„Relația specială” dintre Rusia și Alianță a fost certificată prin semnarea în 1997 a „NATO-Russia Founding Act”, astfel creându-se un nou forum, Consiliul Permanent Întrunit (Permanent Joint Council - PJC). Pe de o parte, rolul așteptat al noului forum era de a acoperi mecanismele de acțiune și procesul de luare a deciziei întrunit. Pe de altă parte, Moscova l-a privit ca pe o oportunitate de a influența procesul de luare a deciziei în cadrul NATO.²³ În același timp, conform lui Thomas Pickering, fost ambasador al SUA în Rusia, administrația Clinton privea lucrurile diferit: „PJC este un mecanism consultativ, și...consultare în limbaj diplomatic înseamnă numai discuții împreună. Nu înseamnă o situație în care noi suntem obligați să negociem. Nu înseamnă că sunteți într-o situație în care sunteți obligați să luați o decizie...”²⁴

¹⁸ *NATO Review*, <http://nato.int/docu/review.htm>

¹⁹ Lionel Ponsard, *op.cit.*, p.69.

²⁰ Arbatova, *Inside the Russian Enigma*, Oslo: Europa-programmet, p.52.

²¹ „Perry speaks on security relationship with Russia”, American forces information service news articles, www.defenselink.mil/news/Oct 1996

²² Martin A. Smith, *op.cit.*, p.68.

²³ Antonenko, *op.cit.*, p.130.

²⁴ Ambassador Pickering response to question from Senator Hagel, the Debate on NATO Enlargement.

Acest exemplu ilustrează suficient de clar existența ambiguității clauzelor cheie din textul documentului și posibilitatea interpretării lor în mod diferit.

În pofida acestor neajunsuri, este de menționat faptul că PJC părea a fi la început foarte util, iar cooperarea a fost inițiată pe o largă varietate de domenii cum ar fi: „prevenirea proliferării armelor de distrugere în masă, schimbul de informații în domeniul securității și politicilor de apărare, conversia industriei de apărare, afectarea mediului înconjurător de către activitățile militare și pregătirea civililor pentru situații de urgență.”²⁵

Foarte curând a devenit clar faptul că PJC nu funcționa cum s-a presupus la început. Situația în care termenii „NATO-Russia Founding Act” erau precizați de către Alianță nu satisfăceau Rusia. Rusia a negat influența în politica NATO, dar în final nu a reușit să blocheze nicio măsură careia i s-a opus. O astfel de situație a fost interpretată de mass-media din Rusia ca un eșec al politicii externe a Rusiei.²⁶

PJC a încetat complet să funcționeze în momentul în care NATO a decis lansarea campaniei aeriene împotriva Iugoslaviei, în pofida puternicei opoziții a Rusiei. Această suspendare a relațiilor dintre NATO și Rusia a fost o confirmare a preexistențelor dificultăți și deficiențelor PJC, care a eșuat în a lămuri îngrijorările legitime ale Moscovei față de campania aeriană de bombardament a NATO.²⁷ Astfel, campania militară a NATO a deschis o nouă fază în relațiile dintre Alianță și Moscova. Ea a pus punct „marilor așteptări” ale Kremlinului și a dat startul unei perioade de confruntări ce au condus la cel mai scăzut nivel al relațiilor dintre Rusia și Alianță, denumit de mulți istorici „Criza Kosovo”.²⁸

Criza Kosovo și consecințele ei

Loviturile aeriene ale NATO asupra fostei Iugoslavii din 24 martie 1999 au șocat populația din Rusia. Folosirea forței împotriva unui stat suveran fără acordul Consiliului de Securitate al ONU a fost unanim condamnată de către guvernul Rusiei și de către Duma de Stat. Din punctul de vedere al Rusiei, Rezoluția Consiliului de Securitate 1199 nu a făcut altceva decât să dea dreptul Alianței de a acționa în numele comunității internaționale. Prin urmare, acest act a reprezentat o cruntă violare a Cartei ONU sau cu alte cuvinte, a fost ilegal.²⁹ Mai mult decât atât, ea a fost percepută de către Kremlin ca o demonstrație a modalității selective în care Alianța abordează conceptul de securitate. Dmitri Trenin, Directorul adjunct al Centrului Carnegie din Moscova sublinia că: „Utilizarea forței fără sancțiunea expresă a

²⁵ NATO Review, 07/1997, <http://nato.int/docu/review.htm>

²⁶ pentru detalii a se vedea Nezavisimaia Gazeta, 27 mai 1997.

²⁷ Roy Allison, Margot Light and Stephen White, Putin's Russia and Enlarged Europe, 2006, p.5.

²⁸ Lionel Ponsard, op.cit., p.72.

²⁹ Nezavisimaia Gazeta, 25 mai 2000, http://www.ng.ru/events/2000-05-25/1_no_hurry.html

Rezoluției Consiliului de Securitate al ONU a devalorizat dramatic nu numai dreptul de veto al Rusiei, ci și poziția internațională de fostă superputere. Moscova a demonstrat că nu a putut preveni o campanie militară internațională într-o zonă, pe care tradițional a considerat-o crucială pentru întreaga ei poziție în Europa.”³⁰ Pentru a susține poziția Rusiei în problema Kosovo trebuie menționat faptul că argumentele umanitare furnizate de NATO au fost îndoielnice „atât timp cât genocidul nu a fost stabilit de mecanismele recunoscute ale ONU sau OSCE și exodul refugiaților a fost mult mai mare după începutul campaniei.”³¹

Astfel, Moscova a cerut oprirea operațiilor și găsirea unei soluții politice. Mai mult decât atât, în semn de protest, guvernul rus a decis reducerea semnificativă a legăturilor structurale cu Alianța prin suspendarea participării în PJC, retragerea personalului din Misiunea Permanentă a Rusiei la NATO și expulzarea Oficiului de Informații NATO din Moscova. În aprilie 1999, conducerea Rusiei a refuzat să participe la summitul EAPC de la Washington. Pe de altă parte trebuie menționat ce nu a făcut Rusia: nu și-a retras trupele din Balcani, acolo unde operațiile erau conduse de către NATO. În acea perioadă doar câțiva ofițeri au mai continuat să lucreze la SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) în Mons, asigurând legătura pentru forțele ruse participante la SFOR și mai târziu la KFOR. În afară de aceasta, Rusia și-a menținut legăturile de lucru cu toate țările NATO, inclusiv SUA.

Este important de menționat de ce Rusia s-a alăturat forțelor coaliției în Kosovo și și-a continuat misiunea în SFOR. În primul rând, având în vedere interesele sale politice, Moscova a dorit să-și mențină influența în Balcani. În același timp, a încercat să limiteze prezența militară unilaterală a trupelor Alianței în regiune. Apoi, a fost intenția de a demonstra restului lumii puterea Rusiei. În al treilea rând, deși nu a putut stopa campania de bombardament a NATO, a dorit să asigure protecție minorității sârbe împotriva albanezilor. Nu în ultimul rând, prezența a permis Rusiei să monitorizeze implementarea rezoluției ONU.³²

Pe de altă parte, unii experți au îndoeli asupra rolului și eficacității forțelor rusești. De exemplu, dr. Vladimir Baranovski susține că: „Forțele rusești de menținere a păcii sunt binevenite să participe la KFOR, dar spre deosebire de forțele țărilor vest europene, care dețin comanda, ele nu au primit propriul sector de responsabilitate. Logica Războiului Rece de „a-i ține pe ruși afară” s-a transformat într-o dublă sarcină: cum să previi ca Rusia să nu fie neimplicată, lăsând-o în același timp în interior.”³³

³⁰ D. Trenin, *Russia-NATO Relations: Time to Pick Up the Pieces*, NATO Review 2000, p.19.

³¹ *NATO Review* 04.2004, <http://www.nato.int/docu/review.htm>

³² Lionel Ponsard, *op.cit.*, p.76.

³³ V. Baranovski, *Russia: A part of Europe or Apart from Europe*, International Affairs, 2000 p.446.

Prin urmare la sfârșitul anului 1999 relațiile dintre NATO și Rusia erau în impas. Cooperarea se limita la două operații conduse de NATO în Bosnia și Kosovo. Totuși, mulți experți susțin că experiența KFOR a fost cea care a făcut ca relația NATO-Rusia să supraviețuiască și în final să-și revină.³⁴

Perioada următoare, de până la 10 septembrie 2001, a fost caracterizată de refacerea graduală a relațiilor de colaborare anterioare. În pofida faptului că amintirile negative ale recente agresiuni a NATO erau încă proaspete, noua echipă de conducere de la Kremlin a realizat că trebuie să se obișnuiască cu prezența inevitabilă a forțelor NATO în Europa și să găsească o soluție de coexistență din nou. Serghei Ivanov, ministrul rus de externe din acea perioadă, afirma: „...ne place sau nu, NATO este o realitate în arena internațională astăzi, în primul rând în Europa, dar și în lume în general.”³⁵ Pe lângă aceasta, marea tragedie rusească din 12 august 2000, generată de pierderea submarinului nuclear Kursk cu 118 marinari la bord a jucat un rol considerabil în accelerarea procesului. A fost o nouă provocare pentru Rusia de a găsi noi forme de cooperare cu NATO pentru a răspunde unor astfel de incidente și dezastre. Prin urmare, după alegerile prezidențiale din anul 2000, noul președinte, Vladimir Putin, afirma că: „va lucra să reconstruiască relațiile cu NATO în spiritul pragmatismului.”³⁶

De asemenea, oficialii NATO erau gata să depășească impasul în relațiile NATO-Rusia. În această privință, Secretarul General al NATO sublinia: „Relația NATO-Rusia este în mod clar cea mai provocatoare a parteneriatului. Astăzi, după „perioada de gheață” Kosovo, cooperarea noastră se urnește din nou. Dar ajungerea la status quo-ul dinaintea momentului Kosovo nu este suficient. Noi ar trebui să țintim mai sus.”³⁷ Astfel, până la mijlocul anului 2001 Parteneriatul NATO-Rusia s-a rezumat la agendele anterioare. Prin urmare, reprezentanții militari ai Rusiei au fost trimiși înapoi la sediul NATO, iar Centrul de Informații NATO din Moscova și-a reînceput activitatea.³⁸

9/11 până în prezent: o nouă turnură în relațiile NATO-Rusia

Atacurile teroriste de la 9 septembrie asupra SUA au făcut mai mult decât să pună la pământ clădiri și să ucidă 3 mii de oameni nevinovați. Ele au schimbat întregul mediu de securitate și au devenit un punct de cotitură în relațiile NATO-Rusia. După aceste acțiuni era clar că inamicii și-ar putea transforma chipurile și ar fi în stare să apară oriunde. Prin urmare, noțiunile tradiționale de securitate globală se dovedeau a fi parțial irelevante. Această tragedie, ca și noul mediu de securitate, au forțat ambele părți să realizeze

³⁴ Nezavisimaia Gazeta, 16 martie 2000, http://www.ng.ru/world/2000-03-16/1_nato.html

³⁵ Martin A. Smith, *op.cit.*, p.90.

³⁶ NATO Review 06.2004, <http://www.nato.int/docu/review.htm>

³⁷ NATO Secretary General Lord J. Robertson speech on 31 October 2000. <http://nato.int/documentation/speeches..>

³⁸ *Izvestia*, 18 decembrie 2001, <http://www.izvestia.ru/news/news5886>.

faptul că trebuie să-și unească eforturile pentru a putea face față, efectiv, noilor amenințări la adresa securității, în particular terorismului internațional.

Necesitatea implicării Rusiei în lupta împotriva terorismului a fost evidentă pentru fiecare membru al Alianței datorită „capabilităților în domeniul informațiilor, influenței politice în regiuni importante ale lumii, înaltei sensibilități la amenințări, chiar și simpla poziție geografică au făcut Rusia un partener indispensabil în campania împotriva Al Qaeda și sponsorilor ei talibani în Afganistan.”³⁹

Contribuind la „războiul împotriva terorismului”, Rusia a permis folosirea spațiului ei aerian de către avioanele Alianței, pentru a sprijini campania coaliției în Afganistan. Mai mult decât atât, a organizat schimburi de informații în domeniul intelligence pe probleme de terorism. Toate aceste eforturi făcute de Rusia au fost extrem de apreciate de către aliați.

Confruntându-se cu provocări și amenințări comune, imediat după 9/11 ambele echipe de conducere de la Kremlin și ale Alianței și-au exprimat dorința și disponibilitatea de a îmbunătăți parteneriatul NATO-Rusia, construind un nou cadru de dialog la cel mai înalt nivel. Ideea de a înlocui PJC cu un nou forum de dialog a fost exprimată pentru prima dată de către primul ministru al Marii Britanii, Tony Blair.⁴⁰ Acolo, în noul mecanism de cooperare, Rusia ar fi fost în măsură să acționeze ca un partener egal. Astfel, în mai 2002, la Roma, liderii Rusiei și țărilor NATO, au semnat declarația comună „Relațiile NATO-Rusia: o nouă calitate (NATO-Russia relations: New Quality), care a pus bazele Consiliului NATO-Rusia. La acel forum, toate problemele trebuiau discutate în format „20” în locul precedentului „19+1”, oferindu-i Kremlinului o poziție egală într-un spectru larg de decizii, împărțind aceleași responsabilități cu țările NATO. Așteptările NATO au fost clar exprimate de către Secretarul General, care a afirmat că „noul spirit al cooperării NATO-Rusia s-a transformat într-un mod ce a fost de neimaginat în realitate.”⁴¹

După momentul Roma relațiile NATO-Rusia s-au dezvoltat gradual în mai multe domenii. În particular, Consiliul NATO-Rusia a stabilit o serie de grupuri de lucru, care dezbăteau probleme de contraterorism, neproliferarea armelor de distrugere în masă, managementul crizelor, apărarea antirachetă și altele. În cadrul acestor grupuri de lucru, experții ambelor părți abordau modalități de rezolvare a multor probleme actuale.

În pofida retragerii trupelor rusești din Balcani în 2003, o serie de rezultate pozitive au fost obținute la nivelul cooperării militare practice dintre NATO și Rusia. De exemplu, Rusia a putut beneficia de experiența țărilor vestice în domeniul reformei sistemului de apărare. Astfel, au fost lansate unele proiecte de asistență a Rusiei în „managementul resurselor umane și financiare, macroeconomic, probleme sociale și financiare și planificarea forței.”⁴² Ambele părți au dezvoltat ambițiosul Program Cadru de

³⁹ P. Fritch, *Building hope on experience*, NATO Review 03/2003.

⁴⁰ Tuomas Forsberg and Graeme P. Herb, *Divided West*, Blackwell Publishing Ltd, 2006, p.108.

⁴¹ Statement by NATO Secretary General in Rome.

⁴² www.nato.int/docu/nato-russia

Interoperabilitate NATO-Rusia, având ca scop creșterea interoperabilității dintre forțele Rusiei și NATO. Un alt important domeniu este cel al apărării antirachetă, unde au fost desfășurate unele exerciții comune. De asemenea liderii ambelor părți au discutat cu regularitate probleme concrete de cooperare în domeniul militar și proiecte de viitor. Mai mult decât atât, în 2005, pentru prima dată, întâlnirea reprezentanților militari s-a ținut la Moscova.

Cea mai recentă realizare a cooperării NATO-Rusia a fost participarea unei fregate rusești în operația maritimă antiteroristă condusă de NATO în Marea Mediterană, Active Endeavour (OAE). Este de menționat faptul că Rusia a fost prima țară parteneră care a participat cu forțe la OAE.

O activitate considerabilă a fost depusă și în alte domenii ce se regăsesc în declarația de la Roma, cum ar fi lupta împotriva terorismului, știință și mediu. Descriind statutul relațiilor NATO-Rusia câțiva ani după crearea Consiliului NATO-Rusia, fostul ministru al apărării, Seghei Ivanov, sublinia: „Astăzi,...putem afirma cu încredere că decizia luată de țările noastre să făurim un parteneriat deschis și egal s-a dovedit oportună și în același timp clarvăzătoare. Pașii pe care i-am parcurs la Roma pentru a înțelege problemele ambelor părți au fost rezonabili și raționali. În ansamblu, Rusia este mulțumită cu rezultatele politice și practice pe care le-a obținut de la Declarația de la Roma, și crede că Consiliul NATO-Rusia a demonstrat deja că a trecut testul timpului.”⁴³

În același timp, o serie de diferențe și contradicții încă persistă. Unele dintre ele au legătură cu politica internă a Rusiei, în timp ce altele sunt legate de problemele de securitate globală și europeană, cum ar fi lărgirea NATO, problema Caucazului de Sud, și statutul viitor al provinciei Kosovo. În particular, Rusia are serioase îngrijorări în legătură cu aspirațiile Georgiei și Ucrainei de a deveni membre NATO. Moscova a criticat, de asemenea, planurile Alianței de a disloca unele din bazele sale în apropierea granițelor Rusiei, percepend aceasta ca o creștere a amenințării la propria securitate.⁴⁴ Pe de altă parte, NATO nu este mulțumită cu încălcarea drepturilor omului în Rusia, și politica Moscovei în domeniul energetic. Acest ultim aspect a fost discutat ca o problemă distinctă de către liderii Alianței și șefii de stat și de guvern la Summitul NATO de la Riga, din noiembrie 2006.

În pofida problemelor existente, relațiile dintre NATO și Rusia se dezvoltă în multe domenii, iar rezultatele pozitive ale parteneriatului NATO-Rusia nu pot fi subestimate. Aspecte precum Kosovo și mai nou inițiativa SUA de a instala scutul antirachetă în Europa au reliefat faptul că unele suspiciuni și lipsa de încredere în acest parteneriat încă persistă. Totuși, există speranța că angajamentele politice și cooperarea practică vor duce la identificarea unor noi perspective în relația dintre Moscova și NATO.

⁴³ NATO Review, April 2005.

⁴⁴ Tuomas Forsberg and Graeme P. Herb, *op.cit.*, p.110.